

Palackposta a kőkorszakból

(Romológiától a biblioterápiáig)

Svájcban 1926 és 1973 között a Pro Juventute szervezet kezdeményezése nyomán egy „segélyakció” keretében módszeresen összeszedték az „országút gyermekeit”. Vagyis a vándoréletet élő cigány szülőktől elvették őket, hogy gyermekotthonokban, nevelőintézetekben, nevelőszülőknél „reszocializációban” részesüljenek, s majdan zökkenőmentesen illeszkedhessenek be a felnőttek társadalmába. (Nálunk Mária Terézia csaknem 240 évvel korábban, 1768-tól kezdődően királyi rendeletek útján tett hasonló jellegű, de nagyon hamar látványos kudarcba fulladó kísérletet: „A gyermekeket el kell választani szüleiktől és ki kell adni paraszthoz, akik napi három krajcárt kapnak minden gyerek után... A plébánosoknak kötelessége a cigányokat ingyenesen oktatni, a gyerekeket tanítani...”)

Mindez hihetetlennek tűnne, ha nem feküdne előttem egy szurokfekezte borítójú, puha fedelű, már olvasott könyv: mariella mehr kőkorszak (regény). (Sic!) Minden kisbetűvel!

A szerzőt röviddel születése után, 1947-ben vették el édesanyjától, fosztották meg rokonai közösségétől. Őt, kinek már a szülőanyja maga is ennek az akciónak áldozataként intézetekben, zárt osztályokon tengette (alkoholista, elmebeteg) életét, s aki mellől két évtizeddel később ugyancsak erőszakkal távolították el újszülött fiacskáját. Hiteles jelentés, egy három generációs tragédiásorozat derekának dokumentumai.

Letehetetlen, felkavaró életírás a lét és semmi határáról, az embrionális testhelyzetbe összehúzódó, nyüszítő, majd a sikongva vergődő, magát véresre sebző szorongó, halálfélelemtől kínzott, szeretetért rimánkodó, gyilkossági kísérleteket, szexuális zaklatásokat, aberrált gesztusokat, erőszakos közönségeskedéseket, fizikai bántalmazásokat, pszichiátriai brutalitásokat (elektro- és inzulinsokk sorozatot) túlélő szerző szaggatott, alig rendezett, posztmodern szövegként is olvasható emléktörvényei.

Szilvia a védtelen csecsemő, a kiszolgáltatott kisgyermek, akinek „nevelőanyja megjelent a rosszul megvilágított ajtókeretben. arca elviselhetetlen fintor. ütések. miért verik meg szilviát? miért kap ütések pusztán azért, mert fél, mert egyedül van, mert megnémult?” (50. p.)

Vagy aki hallja, hogy „becsapnak egy ajtót. hallom a lépcsőn felcsoszogó súlyos lépéseket, „elnáspángolás”, így nevezte nevelőapám a verést. katonai bőrvével vert. közben sírt. legtöbbször mezítelen voltam.” (51. p.) S ez a jelenet is csupán csak egy kulminációs pontja az estéről estére folyó, szertartásosan hideg-lélős, megszegyenítő „nevelő” (vetkőztető, tapogató) gesztussorozatnak. (A legnagyobb fájdalom, a legpokolibb „nevelőapai” tett idézésére, leírására nincs bátorságom, az olvasó fantáziájára kell hagyatkoznom.)

De ez még egy „otthon”, itt még csak a magtalan, korosodó, szeretetlen nevelőszülők állnak a védtelen, nyilvánvalóan barna bőrű, fekete hajú, kissé szokatlanul, riadtan viselkedő csöppséggel szemben.

S majd jönnek a nevelő-, javító intézetek s bennük a gyermek saját ürülékét megszegyenítően annak arcára kenő, a megfélemlített, rettegő, a szeretethiánytól vinyonyogó apróságot az elektromos árammal töltött kerítéshez lökdöső szadista ápolónők, a „férfiasan” viselkedő orvosok. Végül a poklok pokla, a testet, lelket darabokra szaggató elektromos és inzulin sokk-sorozat. Előtte a hazug megnyugtató szavak és gesztusok, melyek az első élmény után csak fokozzák a kiszolgáltatott test és lélek halálfélelmét, s jön a leírhatatlan megsemmisülés.

„fekszem az ágyon, kezem-lábam lekötözve. orvosságok illata. az ágy fejénél szótlanul áll egy férfi és egy nő. egy tű hatol a karomba, sűrű gusztustalan valamit nyomnak a számba. bénultan fekszem.

minden fehér színbe öltözik.

valaki fejemet fogja. hűvös hideget érzek. schwarz doktor arca egészen közel.

üvöltés, állati üvöltés, az agy mélyén őrződő fájdalom. félelem, szorongás. ezek meggyilkolnak, ezek meg akarnak ölni. hagyjátok abba, kérem, abbahagyni, ne öljetek meg. kérem-könyörgök, ne öljetek meg. miért teszitek ezt velem? meghalok, mint tüzes villámok, fájdalom árad szét egész testemben. hanna maria nővér hangja éles, mint egy kés. minden elsötétül előttem. sötét lyuk, végtelen messzire kerültem, vissza akarok térni. leírhatatlan fájdalom foglya vagyok, embertelen görcsben merevedek meg. meghaltam. megöltek. feneketlen mélységbe zuhan a fájdalom. segítség, segítetek, kérem. nem bírom tovább. mi rosszat tettem? mi a bűnöm, hogy megöltök?” (60. p.)

S a megtörhetetlen ördögi kör: Szilvia folyamatosan retteg, ezért időnként kiszámíthatatlan, talán agresszív, és jön a „leghatásosabb” gyógy mód, a vak rémület, a végsőkig fokozott halálfélelmet hozó, megerősítő újabb sokk.

„a szertartás ugyanazzal a rémítő hideg precizitással megy végbe, mint ahogyan a harmadik birodalomban a kz-foglyokat kínozták és gyilkolták. finoman és tisztán történik minden, hogy piszok ne maradjon vissza. az elektro- és inzulinsokk felfedezésének ideje egybeesik az európai fasizmus kezdetével.

iszonyú fájdalom, az agyba villámok ezrei csapódnak, a test darabokra esik szét, ugyanakkor minden erejét mozgósítja, hogy a hihetlent, a közeledő halált feltartóztassa.

az elektrosokk rémületében felszínre kerül az élet minden megelőző traumája...” (99. p.)

Majd a következő oldalakon egy négy szemközti „terápiás beavatkozás” iszonyata.

A két évtizedes pokol bizonyos korszakain – túlélve a csecsemő- és kisgyermekkor totális kiszolgáltatottságát, feltehetően serdülőként, kamaszos daccal erősnek, teherbírónak akar látszani – fiús öntudattal Szilvioként képes átvergődni, majd kiszabadulva az intézményes „gondoskodás” fogságából, érett nőként Szilvána néven emlegeti önmagát.

A „kőkorszak” 1981-ben jelent meg először, 1990-ig újabb öt kiadást ért meg, majd francia, angol, olasz és finn fordításban jelent meg, most pedig éppen magyarul, amit Dévény Istvánnak, a Svájcban élő jeles (teológus), könyvtáros kollégánknak köszönhetünk. Az utóbbi néhány évben három újabb regénnyel gaz-

dagította világunkat Mariella Mehr, s 1999-ben a bázeli egyetem díszdoktori címmel jutalmazta eddigi tényfeltáró tevékenységét.

A Történettudományi Fakultás regényekért ad kitüntetést? Súlyos műfajelméleti kérdéseket felvető dilemma. Posztmodern szöveg vagy az öngyógyító, az egyén önreflexióit formába öntő, a személyiség integritását újrateremtő, de egyúttal a múltat, a valóságot kíméletlenül leleplező, valóban történeti értékű alkotás? Döntsön az olvasó! Elégedjünk itt meg egyetlen új keletű fogalom beidézésével. Ez itt feltehetően az úgynevezett autobiográfiai paktum egy tipikus példája, ahol az önéletrajzi elemek alkotják a mű gerincét, de a témához kapcsolódóan a sors-társak élményeit, tapasztalatait ugyancsak felhasználta a sokat szenvedett s ennek nyomán magából igazgyöngyöt felszínre hozó szerző.

Miért ajánlom a jelzett mű kézbe vételét?

Mert megrendítő, mert gondolatébresztő. Hol is tart a mi saját, sokat szidott, még sokáig jobbításra szoruló kisebbségi politikánk? Hol vannak a mi, ilyen irányú követendő példaképeink? Svájcban? Vagy Franciaországban, ahol a vándorcigányok a mai napig nem rendelkeznek szavazati joggal? (Mellesleg tudjuk-e, hogy a cigány nyelv indiai eredetű a XVIII. században Wályi István debreceni születésű református teológus, későbbi dunaalmási lelkész fedezte fel, amikor a leideni egyetem hallgatójaként felfigyelt az indiai diákok és a hazai cigányok beszédének hasonlóságára? Évtizedekkel megelőzve a mi saját finnugor gyökereink felismerését!)

Mert Mariella Mehr írása egy most indult, Kónya Anikó által szerkesztett interdiszciplináris, irodalomároknak, történészeknek, pszichológusoknak, nyelvészeknek szóló sorozat („Szöveg és emlékezet”) második darabja. Az első kötet a nemrégiben elhunyt Réger Zita Cigány gyermekvilág című, már csak tanítványai által befejezett műve. A két következő kötet Philippe Lejean irodalomelméleti eszmefuttatásait tartalmazza, majd a Kanyó Tamás által összeállított könyvben az '56-os magyar emigránsok svájci beilleszkedéséről olvashatunk bővebben.

Mert a 2003. március 30. és április 2. közötti napokban Budapesten a Kongresszusi Központban rendezik meg az I. Művészetterápiás Világkongresszust. (Információk: meeting@euroweb.hu), s köztudottan ezen tevékenységek egyike a könyvtárosok külön érdeklődésére számot tartó biblioterápia. Egyébként ezekben a hetekben a Könyvtári Intézet Oktatási osztálya a Pest Megyei Könyvtárral közösen éppen egy fejlesztő biblioterápiás továbbképző tanfolyam akkreditációs munkálatain dolgozik.

Mert 2002 tavaszán egy, a Könyvtári Intézet által meghirdetett, romológiai* témájú, akkreditált továbbképző tanfolyamot – jelentkezők hiányában – nem tudtunk elindítani.

Mert mélyen egyetértek a szerző szavaival: „könyvem az azoknak az újszülötteknek ajánlom, akik nem kapnak szeretetet. ajánlom a gyermekotthonok és nevelőintézetek lakóinak, de azoknak is akik az emberi közösségekben megzavarodtak vagy elnémultak. ajánlom végül azoknak, akik tudják, hogy jövőnket csak a szeretet képes megmenteni.”

Nagy Attila

---

* A recenzióban szereplő romológiai vonatkozású megjegyzéseimet kiváló tanítványom, Landauer Attila Utak és problémák a magyarországi cigánykutatásban című szakdolgozatának olvasása után vehettem papírra. Köszönet érte.